

กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดพะเยา On-going Strategies for Sustainable Community Forest Management Held in Phayao Province

วิลาวัลย์ ใจเอื้อ¹

นาวัน พรหมใจสา²

ศิวาพร วงษ์สมบัติ³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาสถานะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาและจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน ใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่เป็นตัวแทนองค์กรในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน ตัวแทนเกษตรกร เด็กและเยาวชน อำเภอละ 5 คน รวมทั้งหมด 45 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละและเทคนิค SWOT อธิบายตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 20-40 ปี จบการศึกษาระดับสูงสุดมัธยมศึกษาตอนปลาย สถานภาพสมรส และเป็นผู้เป็นที่ปรึกษาทางการ ส่วนใหญ่เห็นว่าผู้นำเป็นหัวใจสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของการจัดการป่าชุมชน เห็นด้วยกับการมีกิจกรรมป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความรักความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และการจัดการป่าชุมชนต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันของคนในชุมชน

ปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการป่าชุมชนจังหวัดพะเยาทุกภาคส่วน ทุกระดับ คือ พระราชบัญญัติป่าชุมชน นโยบายป่าไม้แห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เกิดสิทธิในการดูแลรักษา การจัดการป่าชุมชนภายใต้องค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการตรวจสอบติดตาม ชุมชนดำเนินการรักษาป่าภายใต้ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม และร่วมกันใช้ประโยชน์ภายใต้การกำกับดูแลของแต่ละชุมชน

สภาพแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนจังหวัดพะเยา ด้านภายใน 1) จุดแข็ง ชุมชนมีวิถีความเชื่อดั้งเดิม มีสำนึกร่วม ผู้นำและองค์กรมีความเข้มแข็ง ระดมทุนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนและสามารถพัฒนาต่อยอดไปสู่การจัดการด้านการท่องเที่ยว การจัดการป่าแบบบูรณาการสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการและดำเนินการในรูปแบบของเครือข่าย 2) จุดอ่อน ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจการจัดการป่าชุมชน โครงสร้างคณะกรรมการไม่ชัดเจน ขาดการสนับสนุนความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการกำหนดแผนแม่บทที่ชัดเจน ขาดการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก และไม่มีระบบการตรวจสอบติดตามอย่างเป็นระบบ สภาพแวดล้อมด้านภายนอก 3) โอกาส สังคมให้ความสนใจการจัดการป่าชุมชน มีโอกาส

¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย email: wilawan-j@hotmail.com

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ความรู้ ทักษะ เทคโนโลยี จากหน่วยงานภาคี และ 4) อุปสรรค ความไม่รู้ ฎระเบียบของคนนอกชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่น

กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยามีทั้งหมด 6 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมแนวคิด ความรู้ ความเข้าใจ สำนึกร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพของคนชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 4 สนับสนุนและพัฒนาระบบการสื่อสาร เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ และกลยุทธ์ที่ 6 สนับสนุนงบประมาณ กองทุน ในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย คือ ทบทวนนโยบายภาครัฐและส่งเสริมให้การจัดการป่าชุมชนเป็นนโยบายสาธารณะ ให้การรับรองสิทธิในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน และมีหน่วยงานหลักในการเป็นศูนย์กลางในการประสานงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญในการจัดทำแผนแม่บทที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

Based on the descriptive technique, the purposes of this study aimed to explore the current situations of community forest management held in Phayao province, as well as to establish on-going strategies for the community forest management of Phayao province. For data collection, district 5 person 45 respondents out of each district were selected by the purposive sampling technique. These included formal and informal community leaders, as well as agricultural, private and governmental representatives, and teenagers.

The findings of the study revealed that most male married informants with their age of 20-40 earned a diploma of secondary education level, taking charges of their leadership. In addition to this study, the community leaders' awareness of their effective community forest management with its worldwide vision was needed for their community unity and empowerment.

In terms of supportive factors affecting their participation in community forest management in Phayao province, it was stated that community forest acts together with national forestation policies, and national socio-economic development plans directly led to not only their privileges for effective community forest management with emphasis on social, economic, and environmental aspects, but also their follow-up of effective community forest management in relations to their beliefs, local wisdoms, and public forest resources

mobility.

According to the analysis of SWOT, the internal factors affecting the current situations of effective community forest management were as follows: 1) in terms of the strength point, it was stated that the community residents' unchangeable beliefs and mutual awareness of their sustainable community forest management, the community leaders' cooperative empowerment, natural resources mobility supported for their community's natural conservation and effective savings management, integrated community forest management, as well as their empowerment for networking-based organizational management were all supported; 2) in terms of the weakness point, it was stated that the communities' no understandings of their effective community forest management, community forest management committee's unclear organizational structure, no promotion for academic services, improper applications of technology, inadequate numbers of financial supports, unwell-planned schemes for effective community forest management, no collaboration with other external organizations, and no monitoring management systems were mostly observed; in terms of the opportunity point, it was stated that their community's interests in effective community forest management together with their opportunities in sufficient budgeting allocation, and the other networking organizations' promotion for additional academic workshops and technological services were all facilitated, and 4) in terms of their traits, it was stated that no understandings of regulations for community forest management, as well as the local organizations' no participation in effective community forest management were mostly observed.

Most importantly, sustainable community forest management held in Phayao province was divided into six major on-going strategies: the 1st on-going strategy related to the promotion for key concepts and better understandings of their community residents' sustainable community forest management; the 2nd on-going strategy on the development of community residents' sustainable community forest management; the 3rd on-going strategy on the development of sustainable community forest management systems; the 4th on-going strategy on the development of ITC systems; the 5th on-going strategy on the development of networking collaboration and integrated team-working, and the 6th one related to the establishment of sustainable community forest management fund and budgeting allocation.

Overall, the detailed suggestions for the sustainable community forest management held in Phayao province were recommended that the provisions for the enhancement of

their revision of governmental policies for sustainable community forest management, and their certification for community forest conservation and mobility be both needed. Moreover, the involved organizations' participatory community forest management in networking collaborations with other organizations should be supported. Also, the establishment of main hub handling with their sustainable community forest management, and the local administration organizations' community forest management schemes should be both provided.

Keyword: Sustainable community forest management

บทนำ

ป่าชุมชน คือ ป่าที่คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันหวงแหน มีกระบวนการและกิจกรรมการคุ้มครองดูแล รักษา และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งป่าชุมชนยังเป็นป่าที่ชุมชนสามารถใช้ไม้และผลผลิตอื่นๆ เพื่อการยังชีพและเป็นรายได้เสริม รวมถึงใช้สถานที่ประกอบกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนอีกด้วย พระราชบัญญัติป่าชุมชนเป็นแนวทางการดูแลและจัดการรักษาป่าร่วมกันของหลายฝ่าย ทั้งการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ป่าฟื้นฟู พัฒนาสภาวะแวดล้อม โดยให้ราษฎรรวมตัวกันเพื่อจัดการดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ โดยนำเอาวิถีชีวิตและจารีตประเพณีของชาวบ้านมาปรับเปลี่ยนเป็นตัวบทกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม ส่วนกฎหมายป่าชุมชนส่งเสริมให้เกิดการยอมรับและเคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ก่อน การยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่ชุมชนท้องถิ่นถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ โดยที่รัฐยอมรับว่าองค์กรชุมชนทำหน้าที่ดูแลจัดการทรัพยากรอยู่แล้ว การฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติหลักสำคัญคือ การที่รัฐจะต้องยอมรับสิทธิชุมชนและกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรอันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการช่วยรักษาระบบนิเวศ วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, <http://ag-ebook.lib.ku.ac.th/ebooks/2011/2011-017-0007/index.html#/4/zoomed>, 2557) ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2559 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยมีเป้าหมายคือ การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ ยังให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสและมีสิทธิที่จะจัดการป่าไม้ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน มีส่วนร่วมในการจัดการและดูแลรักษาป่าเพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการศึกษาและพัฒนา รูปแบบของการจัดการป่าชุมชนที่หลากหลายมากขึ้นทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนผ่านนโยบายของรัฐ การร่างกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนในการดูแลป่าชุมชนมากขึ้น จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555 : 106-108) จังหวัดพะเยามีพื้นที่ 6,335.06 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพะเยาเป็นที่ราบและภูเขา มีระดับความสูงตั้งแต่ 300 - 1,500

เมตร จากระดับน้ำทะเล มีเทือกเขาล้อมรอบทั้งด้านตะวันตก ตะวันออก ด้านใต้ และทางตอนกลางของ จังหวัด มีทิวเขาผืนน้ำโอบรอบเป็นกำแพง มีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ คือ กว๊านพะเยา เป็นแหล่ง ประมงน้ำจืดที่สำคัญที่สุดของภาคเหนือตอนบนและใช้ในการเกษตรในพื้นที่กว้างขวาง และพื้นที่เขต ลุ่มแม่น้ำโขงและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง คือ พื้นที่อำเภอเมือง อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน และอำเภอแม่ใจ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดลำธารต่างๆ ไหลลงสู่แม่น้ำอิงซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งของจังหวัด พะเยา ส่วนที่อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ อำเภอเชียงคำ อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน ซึ่งเป็น ต้นกำเนิดของแม่น้ำยม มีทรัพยากรป่าไม้คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 51.89 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีเนื้อที่ 3,287,19 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,055,493 ไร่ การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ 68 ตำบล 805 หมู่บ้านมีประชากร ทั้งสิ้นจำนวน 488,138 คน จากจำนวนประชากรที่มากขึ้นประกอบกับการขยายฐานเศรษฐกิจแบบทุนนิยม พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่มีการบุกรุกทำลายป่าไม้และป่าธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อ ทำการเกษตรในพื้นที่สูง แปลงสภาพพื้นที่เพื่อปลูกยางพารา ข้าวโพด ลำไย และลั่นजी ในบริเวณลาดเชิงเขา จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อมพื้นที่ป่าธรรมชาติ กรมทรัพยากรธรณี (2554 : 15) ประกอบ กับที่ผ่านมาจังหวัดพะเยาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับบทเรียนความล้มเหลวการรักษาป่าของรัฐบาล โดยมีสัดส่วน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ป่าที่ดูแลไม่สมดุลกัน สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อจำนวนเจ้าหน้าที่ป้องกันรักษาป่า เท่ากับ 10,519.038 ไร่/เจ้าหน้าที่ 1 คน ทำให้ไม่สามารถเฝ้าระวังปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ไม่ทั่วถึง และจากสถิติที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ได้จับกุมผู้กระทำความผิดต่อ ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนเกี่ยวกับคดีการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีผู้กระทำความผิดที่บุกรุก ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและการขยายพื้นที่ที่ถูกบุกรุกทำลายมีสถิติสูงขึ้นในแต่ละปี สถิตินี้ดังกล่าวสะท้อน ให้เห็นว่า ถึงแม้จะมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ควบคุม กำกับดูแล รักษาทรัพยากร แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการป้องกัน รักษาผืนป่าได้ หากประชาชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนไม่สนใจ ไม่เห็นความสำคัญ และไม่มีส่วนร่วม ในการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าชุมชนไว้ เชื่อได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้คงไม่เหลือให้ลูกหลาน ไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคตอย่างแน่นอน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาได้ให้ความสำคัญของการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรที่มองเห็นว่า ความสามารถของเจ้าหน้าที่ ป่าไม้เพียงลำพังในการปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้อีกต่อไป ประชาชนจังหวัด พะเยาจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด 124 หมู่บ้าน 143 กลุ่ม/องค์กร ที่ร่วมมือกันในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ กระจายไปทั้งหมด 9 อำเภอ สำนักงานสถิติจังหวัดพะเยา (2553 : 25) และมีการดูแลรักษาป่าในรูปแบบของการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 รวมทั้งหมด 115 หมู่บ้าน พื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมด 34,140-3-0 ไร่-งาน-ตารางวา มีการจัดตั้งโครงการ ป่าชุมชนตามประเภทป่าในพื้นที่จังหวัดพะเยา มีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 68 หมู่บ้าน 63 โครงการ มีพื้นที่ 25,197-2-0 ไร่-งาน-ตารางวา และประเภทป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2548 จำนวน 47 หมู่บ้าน 45 โครงการ พื้นที่ป่าชุมชน 8,943-1-0 ไร่-งาน-ตารางวา ข้อมูลจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา (2557 : 41) แต่ละหมู่บ้านที่มีโครงการจัดการป่าชุมชนมีประสบการณ์ การจัดการและบทเรียนความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันออกไป ความสำเร็จของการจัดการ

ป่าชุมชนสามารถตอบโจทย์ความอยู่รอดของชุมชนและความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ แต่จะอย่างไรที่จะยังคงรักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้จนถึงอนาคตต่อไปข้างหน้าได้อย่างยั่งยืน การจัดการป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริงนั้น ตามความหมาย ความยั่งยืน หมายถึงป่าไม้ที่นั้นๆ ยังคงเป็นป่าไม้และสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับราษฎรในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง เต็มประสิทธิภาพตลอดไป โดยไม่เสียหายหรือถูกเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2556 : 35) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน เพื่อที่จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางหรือกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนสำหรับเป็นแนวทางในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนที่ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ในระยะยาว เพื่อเป็นประโยชน์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อชุมชนเองสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการจัดทำแผนของหน่วยงานและของชุมชน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน
2. เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ข้อมูลการจัดการป่าชุมชน ปัญหา อุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปเป็นแนวทางพัฒนาไปสู่จัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน
2. ได้กลยุทธ์เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำแผนและกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องการจัดการป่าชุมชนที่ยั่งยืนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา มีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมเรื่องกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจะทำให้การศึกษาสภาพการจัดการป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ นโยบายหรือข้อกำหนดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน การจัดการด้านสังคม การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการด้านเศรษฐกิจ และการตรวจสอบติดตามกำกับดูแล รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนจนได้มาซึ่งกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้เป็นพื้นที่จังหวัดพะเยาที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอภูกามยาว อำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง อำเภอจุน อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน เนื่องจากพื้นที่ทั้ง 9 อำเภอ มีชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชน และคนในชุมชนมีศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนเป็นทุนเดิมมาก่อนผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้

3. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาบุคคล ตัวแทนองค์กรที่เป็นกลไกสำคัญในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ คณะกรรมการป่าชุมชน และผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน ตัวแทนเกษตรกร รวมถึงเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนพื้นที่จังหวัดพะเยา

4. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เริ่มมีการเตรียม สร้างเครื่องมือ และเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการสรุปและทำรูปเล่มงานวิจัยโดยเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2557 – เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาประเด็นต่างๆ จากแหล่งข้อมูลโดยตรง โดยทำการศึกษาข้อมูลภาคสนามเพื่อสืบค้นหาแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลทั้งในและนอกชุมชนทุกอำเภอในจังหวัดพะเยา โดยเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาและเป็นผู้ที่มีความยินดีให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ด้วย กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้ง 9 อำเภอ อำเภอละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน ซึ่งได้มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยมีคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลและเข้าร่วมเวทีมีดังต่อไปนี้

1. เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งผู้นำที่เป็นทางการจากหน่วยงานของรัฐบาลหรือข้าราชการ
2. เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีประสบการณ์เรื่องการจัดการป่าชุมชน และได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่
3. เป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้
4. เป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรติดกับแนวเขตป่า เป็นเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ที่เคยมีประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก่อน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษาสภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องในส่วนของนโยบาย ข้อกำหนด กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน และอีกส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบนำสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยได้ทำการตั้งประเด็นคำถามไว้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ด้วยตนเองที่เป็นประเด็นนำสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์มาจากตรวจสอบเอกสาร ข้อมูล นโยบาย หรือข้อกำหนดพื้นฐานที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน และการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จะเป็นการเก็บข้อมูลในส่วนของการศึกษาสภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนพื้นที่จังหวัดพะเยา โดยแบบนำสัมภาษณ์จะเน้นคำถามปลายเปิด สำหรับแบบนำสัมภาษณ์จะแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม และใช้ประเด็นคำถามที่มีส่วนที่แตกต่างกัน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายได้แบ่งเป็นกลุ่มแรก คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ปราชญ์ ผู้รู้ คณะกรรมการป่าชุมชน และตัวแทนหน่วยงานจากภาครัฐ และเอกสารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนกลุ่มที่สองจะเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่การเกษตรติดกับพื้นที่ป่าชุมชน รวมถึงเยาวชนที่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน ซึ่งแบบนำสัมภาษณ์มีประกอบด้วยส่วนต่างๆ ต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนที่เกี่ยวกับข้อกำหนดพื้นฐานหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน

ตอนที่ 2 สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนที่มีการจัดการความสัมพันธ์ด้านสังคม

ตอนที่ 3 สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ

ตอนที่ 4 สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการด้านเศรษฐกิจ

ตอนที่ 5 สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนด้านการกำกับ ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะ/แนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 จัดเวทีวิเคราะห์ SWOT เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก

ผู้วิจัยได้ทำการจัดเวทีสนทนากลุ่ม หรือ Focus Group ได้ทำการแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 เขต เขตละ 3 ตำบล ตำบลละ 5 คน รวมเป็น 15 คน สำหรับการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยต่อการจัด 1 ครั้ง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการกำหนดเครื่องมือเป็นประเด็นคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มย่อยไว้เป็นกรอบในการถามพร้อมกระตุ้นและเปิดโอกาสให้บรรยากาศในเวทีเกิดการแลกเปลี่ยนกัน โดยการใช้เครื่องมือ SWOT การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยการคิดวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อที่จะได้ข้อมูลสำหรับการจัดเวทีเชิงปฏิบัติการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำกลยุทธ์ แนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้ทำการแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 เขต เขตละ 3 ตำบล ตำบลละ 5 คน รวมเป็น 15 คนสำหรับการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยต่อการจัด 1 ครั้ง โดยตั้งประเด็นคำถามสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการไว้เป็นกรอบในการถาม ซึ่งกรอบคำถามจะเกี่ยวกับการนำวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส มากำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในการจัดการป่าชุมชน และอีกส่วนหนึ่งก็ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ช่วยให้เห็นถึงแนวทางของกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเครื่องมือแบบสอบถามผู้วิจัยจะได้ให้กับผู้ที่เข้าร่วมเวทีได้ตอบแบบสอบถาม และผู้วิจัยใช้ค่าสถิติร้อยละมาช่วยในการอธิบายทางสถิติ ซึ่งแบบสอบถามประกอบด้วยประเด็นคำถาม 3 ตอน ต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับ

เพื่อการเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการ Focus Group
ขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ศึกษากลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน มีการเก็บรวบรวม
ข้อมูลและการดำเนินการแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ประเด็นคำถามประชุม
เชิงปฏิบัติการ และเครื่องมือ SWOT เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลให้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ที่กำหนดไว้ ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าวในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัย
จึงได้แบ่งกระบวนการและเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลดังนี้

1.1 กระบวนการและเครื่องมือสำหรับการหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาสภาวะ
การจัดการป่าชุมชน ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการจัดเก็บ โดยการกำหนดกรอบคำถามไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการเข้าไป
สัมภาษณ์ด้วยตนเอง แบบสอบถามจะประกอบด้วยคำถามการจัดการป่าชุมชนที่พิจารณาตามองค์ประกอบ
6 องค์ประกอบ ได้แก่ นโยบายหรือข้อกำหนดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน การจัดการด้านสังคม
การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการด้านเศรษฐกิจ และการตรวจสอบ
ติดตาม

1.2 กระบวนการและเครื่องมือสำหรับการหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากลยุทธ์
การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน จะใช้กระบวนการ Focus Group กับกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ เพื่อชวน
แลกเปลี่ยนและจัดทำกลยุทธ์โดยใช้เครื่องมือ SWOT ในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์
สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ผู้วิจัยเป็นผู้นำกระบวนการในการซักถาม ชวนพูดชวนคุย แลกเปลี่ยน
ในเวที ประกอบกับการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการกำหนดประเด็น
แบบสอบถามไว้ให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบ

2. การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ข้อกำหนดพื้นฐาน
ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมาในพื้นที่จังหวัดพะเยาจากบุคคลและกลุ่มบุคคลแต่ละ
อำเภอ และจากการรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ
และระบบสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูลว่า เก็บในประเด็นใด ตอบวัตถุประสงค์
ข้อใด ใช้อธิบายประเด็นอะไร ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา ถ้าเห็นว่ายังไม่สมบูรณ์ก็จะเก็บข้อมูล
เพิ่มเติมจนกว่าจะได้ครบทุกประเด็นการศึกษาวิจัย โดยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า
(Triangulation) คือ นำข้อมูลที่คำตอบจากคำถามประเด็นเดียวกันถามจากต่างบุคคลต่างสถานที่ต่างเวลา
ไปตรวจสอบข้อมูลกับแหล่งข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้ และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบ นำข้อมูลที่ได้นำมา

เปรียบเทียบหาเหตุผลทุกครั้งเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน
2. เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยาอย่างยั่งยืน

การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ นำมาตรวจสอบข้อมูล แล้วแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ประกอบกับการใช้สถิติ ใช้คำร้อยละช่วยในการบรรยายและสรุปเชิงวิเคราะห์โดยใช้การอธิบายตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ และได้มีการเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูลจนสามารถนำเสนอข้อมูลที่สมบูรณ์ในการวิจัยได้

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 45 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 82.22 มีอายุระหว่าง 20-40 ปี มากที่สุด ร้อยละ 48.89 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสหรือมีครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 62.22 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 44.44 ส่วนสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมมีสัดส่วนที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.67

1. สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยา

สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา นโยบาย แผนพัฒนาฯ แผนยุทธศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน การจัดการป่าชุมชนมีหน่วยงานหลักคือ กรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ป่าสงวน เริ่มจัดทำโครงการป่าชุมชนและปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการให้สำนักจัดการป่าชุมชนให้มีขนาดใหญ่ขึ้น โดยอาศัยอำนาจจากกฎหมายจาก พระราชบัญญัติป่าชุมชน ที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ช่วยรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 32 บัญญัติในส่วนการจัดการป่าชุมชน ให้มีอำนาจหน้าที่ คือ ศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดแผนงานและมาตรการในการจัดการป่าชุมชน สามารถดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชนและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การเอกชน จนเกิดเป็นพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขึ้นโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและบริหารจัดการป่าชุมชน รวมถึงการประสานงานพัฒนาด้านวนศาสตร์ชุมชนกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องและร่วมปฏิบัติงานร่วมกัน และยังมีมาตรการทางกฎหมายที่ส่งเสริมบทบาทชุมชนที่เกิดประโยชน์ต่อการจัดการป่าชุมชนไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ. 2547 ที่สนับสนุนชุมชนด้านกองทุนหมุนเวียนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ส่วนพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อให้เกิดประโยชน์ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ทั้งด้านการกิจการของชุมชนทั้งการผลิตสินค้าและการให้บริการ ส่วนพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ที่สนับสนุนด้านการเมืองที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของทรัพยากรป่าไม้ ที่ให้อำนาจผู้นำชุมชนในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการตำรวจ

อีกทั้งระบบการศึกษานอกระบบได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์เรียนรู้ชุมชน พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการสนับสนุนชุมชนด้านการศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้ โดยคำนึงถึงองค์ความรู้ด้านการจัดการดูแลรักษาป่าด้านจารีตประเพณีเกี่ยวกับป่าชุมชน ส่วนพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2543 เพื่อสนับสนุนชุมชนด้านการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายซึ่งทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นเป็นพระราชบัญญัติที่เอื้อต่อการจัดการป่าชุมชนให้เกิดประโยชน์และเกิดความประสบความสำเร็จเชิงนโยบาย ในการนำไปสู่การปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นจากนโยบายภาครัฐ แผนบริหารราชการแผ่นดิน นโยบายป่าไม้ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งหมดเป็นกฎหมายที่เอื้อและสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการป่าชุมชนตามองค์ประกอบการจัดการด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนตามองค์ประกอบการจัดการความสัมพันธ์ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงกระบวนการตรวจสอบติดตามประเมินผล ชุมชนแต่ละชุมชนมีการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไม่ว่าจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล การกำหนดหรือการตั้งกฎกติการ่วมกันเพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและมีการติดตามตรวจสอบกฎกติกา เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากป่าที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วมดูแลจัดการป่าให้เกิดความยั่งยืนและเป็นธรรม มีกระบวนการสรุปบทเรียนจากกระบวนการทำงานทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาแบบบูรณาการ ในด้านสิทธิชุมชน ชุมชนเพียงเรียกร้องสิทธิในการเข้าไปจัดการ ดูแล และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเท่านั้น ด้านความสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายจะเป็นการเชื่อมประสานกันในรูปแบบของการสนับสนุนจากหน่วยงาน ทั้งด้านงบประมาณและความช่วยเหลือด้านวิชาการ บางภาคีมีความผูกพันกันแบบพี่น้องหรือเป็นเพื่อนร่วมงานกันไปแล้ว การประสานงานการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจในการดูแลรักษาป่า การขอความร่วมมือหรือการหาแนวร่วมแล้วยังได้ชักชวนชุมชนใกล้เคียงร่วมกิจกรรมและดำเนินการดูแลรักษาป่าชุมชนร่วมกันอีกด้วย เกิดการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้กับชุมชน ชุมชนมีพัฒนาการในการต่อยอดจากสิ่งที่ได้ดำเนินการจัดการป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากป่า จัดบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการบริการบ้านพักโฮมสเตย์ให้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นจุดเรียนรู้ให้กับคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน งานด้านกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แล้วนำเงินปันผลที่ได้มาเป็นสวัสดิการให้กับตัวแทนที่อาสาเข้ามาช่วยในการดูแลรักษาป่าชุมชน การกล่อมเกลาจิตสำนึกผ่านกระบวนการใช้ความเชื่อ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการมีชีวิตได้อย่างพอเพียงด้วยวิถีแห่งธรรมชาติ ส่วนความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ชุมชนพึ่งพิงป่าชุมชนด้านความมั่นคงในชีวิต ป่าเป็นแหล่งที่รวมของปัจจัยสี่ หลายชุมชนหลายครัวเรือนใช้น้ำจากประปาภูเขา และใช้ระบบเหมืองฝายในการทำนา ทำไร่และทำสวน สามารถลดต้นทุนด้านการผลิตและการดำเนินวิถีชีวิตในครัวเรือน ได้ประโยชน์จากป่าชุมชน และช่วยในแง่ของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชน สร้างวิทยากรคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ การจัดการความสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมมีการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์

ทั้งความหลากหลายของพืชพรรณซึ่งจะเน้นพืชท้องถิ่นและสัตว์ป่าที่มีที่อยู่อาศัย ทำให้คนและป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล มีการแบ่งขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน และยังมีการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาเป็นป่าอีกครั้ง โดยการปลูกเพิ่มเติมและปล่อยให้เติบโตแบบธรรมชาติ มีกิจกรรมการสืบพันธุ์ การขยายพันธุ์ ที่มีการร่วมกันทำกิจกรรมของคนในชุมชนบางชุมชน จัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นกองทุนในการเพาะกล้าไม้และสร้างโรงเรียนในการเพาะชำของชุมชน

การจัดการป่าชุมชนมีการพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมมิติสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง คนในชุมชนพื้นที่จังหวัดพะเยามีความรักความสามัคคีกัน มีความผูกพันกันผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่มีการสืบทอดและถ่ายทอดต่อกันมา ส่วนด้านการตรวจสอบติดตาม หากมีข้อใดที่ไม่สามารถนำมาสู่การปฏิบัติได้จริงก็จะมีการปรับปรุงแก้ไข มีกระบวนการตรวจสอบติดตาม ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งความสมบูรณ์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของป่าชุมชน และในรอบปีจะมีการประชุมกลุ่มหรือชุมชนเพื่อที่จะรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานของการจัดการป่าชุมชนให้กับชุมชนได้รับรู้ร่วมกัน และร่วมกันวางแผนงานร่วมกันสำหรับการขับเคลื่อนงานต่อไป

2. วิเคราะห์ SWOT การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยา

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการส่วนใหญ่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 100.00 กับ 3 ประเด็น คือ การให้ความสำคัญของคนที่เป็นผู้นำที่มองว่า ผู้นำเป็นหัวใจสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน การมีกิจกรรมป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างความรักความสามัคคี ห่วงแหนทรัพยากรป่าชุมชน และการจัดการป่าชุมชนต้องกำหนดวิสัยทัศน์พัฒนาไปถึงอนาคต คนรุ่นต่อไปต้องใช้ประโยชน์ รองลงมา คิดเป็นร้อยละ 93.33 เห็นด้วยกับการจัดการป่าชุมชน ควรมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมมีส่วนช่วยให้เกิดการจัดการป่าชุมชนเข้มแข็ง

2.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการป่าชุมชน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

จุดแข็ง การดำเนินวิถีชีวิต กิจกรรม ที่ยึดถือความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมทำให้เกิดสำนึกร่วมในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อย่างสมดุล เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกันดูแลทั้งระบบ ไม่ได้พัฒนาแยกส่วน มีคณะกรรมการหรือกลไกทำงานการจัดการป่าชุมชน มีกิจกรรมที่ต่อยอดพัฒนานำไปสู่การจัดการความมั่นคงด้านอื่นๆ มีกระบวนการสร้างแรงจูงใจให้กับชุมชนที่รักษาป่าอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง ทั้งหมดได้มีการประสานงานความร่วมมือ เครื่องมือที่ให้การช่วยเหลือ รวมถึงชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายและเร็วมากขึ้น

จุดอ่อน คนในชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของคนท้องถิ่นน้อย ยังไม่มีแผนแม่บทของชุมชนที่ชัดเจนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การได้มาของคณะกรรมการป่าชุมชน การจัดโครงสร้างคณะทำงาน ไม่ได้มาจากความสมัครใจเข้ามาทำงาน การกำหนดกฎระเบียบและการกำหนดแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินยังไม่มีมีความชัดเจน ยังขาดเรื่องของการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน

เนื่องมาจากการขาดความรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่า ขาดเรื่องของการประสานงาน ขอบรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ส่งผลให้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพื่อดำเนินการไม่เพียงพอ ไม่ต่อเนื่อง ที่สำคัญชุมชนยังไม่มีการควบคุม ติดตามดูแลอย่างเป็นระบบ

โอกาส หน่วยงานหรือภาคีที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจและสนับสนุน บูรณาการ การทำงานรวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ ประกอบกับมีนโยบายของหน่วยงานที่เปิดโอกาสสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรของชุมชนและใช้ประโยชน์ได้

อุปสรรค ไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง กรอบนโยบายก็ไม่สนับสนุนการกระจายอำนาจและการเข้าถึงการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร ไม่มีกระบวนการจัดทำแผนงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน การไม่รู้กฎหมายของคณนอกชุมชนที่มักจะกระทำผิดกฎกติกาการจัดการป่าชุมชน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย การเมืองที่ไม่แน่นอน และกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อป่าชุมชน และเป็นอุปสรรคของการจัดการป่าชุมชนซึ่งถือว่าเป็นกระแสหลักของชุมชนในปัจจุบัน

2.3 แนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชน สัดส่วนที่เห็นด้วยกับแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนมากที่สุด 5 แนวทาง คิดเป็นร้อยละ 100.00 ได้แก่ แนวทางที่ 1 ส่งเสริมให้ชุมชนสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน แนวทางที่ 2 ส่งเสริมการเกิดเครือข่ายให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการป่าชุมชน แนวทางที่ 3 การสนับสนุน ตอบแทนชุมชนที่มีการฟื้นฟูจัดการอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง แนวทางที่ 4 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้เป็นแหล่งอาหาร พักพิง ใช้สอย ของคนในชุมชน และแนวทางที่ 5 ส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่ผสมผสานกันของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนเข้าด้วยกัน โดยผู้เข้าร่วมเวทีได้ให้เหตุผล คือ ควรที่จะมีการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อยกระดับให้พัฒนาไปสู่ระบบเครือข่าย ทั้งแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน แนวทางส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่ผสมผสานกันของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนเข้าด้วยกัน

2.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ประการที่ 1 การเสนอให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ทุกระดับ ประการที่ 2 ควรกำหนดนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นองค์รวมของระบบนิเวศ ทั้งระบบ ดิน น้ำ ป่า ประการที่ 3 ควรเพิ่มพื้นที่ในการอนุรักษ์ รักษา ป่า พืช ป่าชุมชนและพื้นที่ป่าต้นน้ำ และจัดแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าแต่ละประเภท ประการที่ 4 ควรมีการกระจายอำนาจและงบประมาณให้กับชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟู ให้สิทธิและอำนาจการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น และมีกฎหมายรองรับ ประการที่ 5 ต้องให้ความสำคัญเรื่องความมั่นคงทางอาหารภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ประการที่ 5 สร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่หลากหลายและเหมาะสมเพื่อให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ประการที่ 6 สนับสนุนการวิจัยและฟื้นฟูอย่างมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน ประการที่ 7 มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อตรวจสอบนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของหน่วยงาน

ภาครัฐและเพื่อติดตามประเมินผลการดูแลจัดการป่าโดยชุมชนเพื่อสร้างมาตรฐานการจัดการป่าชุมชน

3. กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา

กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา ได้กลยุทธ์ทั้งหมด 6 กลยุทธ์ 17 แนวทางคือ

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมแนวคิด ความรู้ ความเข้าใจ สำนึกร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางที่ 1 เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางที่ 2 สร้างความตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของป่าชุมชน และสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ ปันฟู ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง แนวทางที่ 3 ผลักดันแนวคิดการจัดการป่าชุมชนพร้อมกับส่งเสริมแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางที่ 1 พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชนที่ดี แนวทางที่ 2 ปรับโครงสร้างคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสม แนวทางที่ 3 พัฒนาและสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อมาสืบทอดการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางที่ 1 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนบนฐานความเชื่อ วัฒนธรรม และการจัดการ ทั้งระบบ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แนวทางที่ 2 ทบทวนและเร่งค้นหาศักยภาพชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแผนแม่บทชุมชนที่มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม แนวทางที่ 3 สนับสนุนและตอบแทนชุมชนที่มีการฟื้นฟู ดูแลจัดการป่าชุมชนอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง แนวทางที่ 4 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้เป็นแหล่งอาหาร พักพิงของคนในชุมชน และแนวทางที่ 5 ทบทวน สรุปบทเรียนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุง พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์

กลยุทธ์ที่ 4 สนับสนุนและพัฒนาระบบการสื่อสาร เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางที่ 1 สนับสนุนความรู้ เทคนิค เครื่องมือ เทคโนโลยีที่เหมาะสมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน เพื่อยกระดับการจัดการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ แนวทางที่ 2 พัฒนาปรับปรุงการสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ แนวทางที่ 1 กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการประสานงานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง แนวทางที่ 2 ขยายเครือข่ายและบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างชุมชน ระหว่างหน่วยงาน และเครือข่ายภายในชุมชน

กลยุทธ์ที่ 6 สนับสนุนงบประมาณ กองทุน ในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางที่ 1 สนับสนุนงบประมาณในการจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างเหมาะสม แนวทางที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มกองทุนการจัดการป่าชุมชน เพื่อพัฒนาต่อยอดสู่การพัฒนาอื่นๆ ของชุมชน

การอภิปรายผล

1. สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนพื้นที่จังหวัดพะเยา

บริบทพื้นที่จังหวัดพะเยามีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินวิถีชีวิต และเอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับจังหวัด มีทุนด้านทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นป่าต้นน้ำ แหล่งน้ำ ที่สำคัญของประเทศ พื้นที่จังหวัดพะเยามีอาหารจากป่า เช่น ผักหวาน มดแดง หน่อไม้ และสมุนไพร แหล่งที่พบมากที่สุดคือ ลำเจอpong แต่ความสำคัญของทรัพยากรที่ผลิตน้ำ อาหาร การอุปโภคและบริโภคของคนในจังหวัดประโยชน์เหล่านี้ยังไม่สามารถที่จะสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์หวงแหนทรัพยากรของคนในจังหวัดพะเยาได้ ยังมีการบุกรุกชิงพื้นที่ป่าเพื่อสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจ พืช อีกทั้งยังมีคดีการบุกรุกและทำลายทรัพยากรสถิติการบุกรุกพื้นที่และมีคดีการกระทำผิดเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

2. การจัดการป่าชุมชนที่จัดความสัมพันธ์ด้านสังคม เศรษฐกิจ และความหลากหลายทางชีวภาพชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชนมักจะพัฒนาบนฐานระบบความสัมพันธ์ทั้งระบบ เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มีการจัดการดูแลทั้งคน ทรัพยากร และการจัดการด้านเศรษฐกิจ มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม ทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการตัดสินใจ การตั้งกฎระเบียบ กติกาชุมชน การพิจารณาจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน การกำหนดขอบเขต และการมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน และร่วมกิจกรรมทั้งรูปแบบประเพณี การอนุรักษ์รักษา พื้นฟู แม้กระทั่งการเพาะพันธุ์ขยาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ พรชัย ธรรมธรรม และ จินตนา ทวีมา (2554 : 24) ที่มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบธรรมชาติมีศักยภาพที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืนถาวรและมั่นคง ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศให้มีชนิดปริมาณ และสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดให้อยู่ในภาวะสมดุล โดยยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน โดยที่ชุมชนเองต้องมีส่วนร่วมในกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการควบคุมให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และต้องกำหนดแนวทางในการจัดการเพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์

3. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก

จุดแข็งในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยา พบว่า การดำเนินแผนงาน กิจกรรม และพิธีกรรมดั้งเดิมของชุมชนเป็นทุนที่สำคัญของการสร้างพลังงานความสามัคคี ความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นอย่างดี และช่วยหล่อหลอมและสร้างจิตสำนึกในการรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ด้านความมั่นคงทางอาหารและด้านอื่นๆ ตามมา และจุดแข็งอีกด้านก็คือ การติดต่อสื่อสารที่ง่าย รวดเร็ว และสะดวกส่งผลต่อการจัดการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ไพโรจน์ ศชรินทร์ (2556 : 87-88) ที่ว่าชุมชนมีประวัติดั้งเดิมมีส่วนร่วมในการจัดการป่าระดับที่ตีผ่านมิติทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

จุดอ่อน คือ คนในชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของคนท้องถิ่นยังน้อย ไม่ค่อยเข้าใจหลักในการบริหารจัดการป่าชุมชนเท่าที่ควร สอดคล้องกับ ปาหนัน กันหาสินธุ์ และคนอื่นๆ (2554 : 33 - 42) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ในการศึกษาเริ่มจากศึกษาสภาพปัญหาหรือจุดอ่อนของ

การจัดการป่าคือ บุคลากรในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ค่อนข้างน้อย บางชุมชนยังไม่มีแผนแม่บทของชุมชนที่ชัดเจนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่จัดเป็นแผนเฉพาะเรื่องการจัดการป่าชุมชน ส่วนที่มาของการจัดโครงสร้างคณะกรรมการหรือคณะกรรมการป่าชุมชน ไม่ได้มีความสมัครใจเข้ามาทำงานในงานจัดการป่าชุมชน การกำหนดกฎระเบียบและการกำหนดแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินยังมีความชัดเจน อีกทั้งยังขาดเรื่องของการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน อาจจะเนื่องมาจากการขาดความรู้และเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่า บ้างก็ขาดเรื่องของการประสานงานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ส่งผลให้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพื่อดำเนินการไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง และที่สำคัญชุมชนยังไม่มีกระบวนการควบคุม ติดตามดูแลอย่างเป็นระบบ

โอกาส ด้านสังคมของการจัดการป่าชุมชนนับได้ว่าเป็นกระแสที่หน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจและร่วมสนับสนุนชุมชนทั้งงบประมาณ การให้ความรู้ เป็นรูปแบบการทำงานที่เสมือนเป็นเพื่อนหรือญาติพี่น้อง ซึ่งสอดคล้องกับ พระใบฎีกาวิเชียร ใจดี (2548 : 81 - 85) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปี่ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่ว่า โอกาสในการจัดการป่าชุมชน คือ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล

อุปสรรคภายนอกของการจัดการป่าชุมชน คือ ไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง นโยบายไม่สนับสนุนการกระจายอำนาจและการเข้าถึงการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร ประกอบกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย การเมืองที่ไม่แน่นอน และที่ชุมชนปฏิเสธไม่ได้คือ การรุกเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อป่าชุมชนและเป็นอุปสรรคของการจัดการป่าชุมชนซึ่งถือว่าเป็นกระแสหลักของชุมชนในปัจจุบัน ตลอดจนเรื่องการค้าผิดกฎหมายของค่านอกชุมชนซึ่งส่วนใหญ่คนในชุมชนจะรู้จัก กติกาแต่มีก็จะเกิดปัญหากับค่านอกชุมชนที่เข้ามากระทำผิด ซึ่งสอดคล้องกับ พระใบฎีกาวิเชียร ใจดี (2548 : 81-85) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปี่ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่ว่า อุปสรรคของการดำเนินการจัดการป่าชุมชน คือ การฝ่าฝืนระเบียบป่าชุมชนของชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ระดับประเทศหรือนโยบาย ควรจะทบทวนนโยบายภาครัฐและส่งเสริมให้การจัดการป่าชุมชนเป็นนโยบายสาธารณะ พร้อมทั้งส่งเสริมการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ความสำคัญกับการรับรองสิทธิในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

2. ระดับหน่วยงานหรือองค์กร ควรจะมีการส่งเสริมกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน และมีหน่วยงานหลักในการรับเป็นศูนย์กลางในการประสานงานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนระหว่างชุมชนกับหน่วยงานอื่นๆ ที่สนใจและเกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปแบบบูรณาการความร่วมมือกัน

3. ระดับชุมชน ท้องถิ่น บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนแม่บทที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน พร้อมทั้งการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรที่มารับผิดชอบงานด้านการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

4. ควรมีการสร้างความสัมพันธ์การทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายทั้งเครือข่ายระดับชุมชน เครือข่ายกับหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ที่มีการจัดการป่าชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของสังคมด้านการจัดการป่าชุมชน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรธรณี. (2554). *พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติดินถล่มระดับชุมชน จังหวัดพะเยา*. กรุงเทพฯ: กรมฯ.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2556). *ป่าชุมชน ความหมาย ป่า และชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 6 ธันวาคม 2556, จาก http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=category&id=64&Itemid=79

ปาหนัน กันหาสินธุ์ และคนอื่นๆ. (2554). การพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวนศาสตร์*, 30(3), 33-42.

พรชัย ธรณธรรม และ จินตนา ทวีมา. (2554). *แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สุทธาการพิมพ์.

พระใบฎีกาวิเชียร ใจดี. (2548). *การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปี่ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่.

เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์. (2557). *ป่าชุมชน ประเด็นและสาระสำคัญ*. สืบค้นเมื่อ 24 เมษายน 2557, จาก <http://ag-ebook.lib.ku.ac.th/ebooks/2011/2011-017-0007/index.html#/4/zoomed>

ไพโรจน์ คชรินทร์. (2556). *ผลสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านปางเปา*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพะเยา. (2557). *โครงการป่าชุมชนในพื้นที่
จังหวัดพะเยา*. พะเยา: สำนักงานฯ.

สำนักงานสถิติจังหวัดพะเยา. (2553). *โครงการจัดทำระบบสถิติระดับท้องถิ่น*. พะเยา: สำนักงานฯ.